

## RENASANSA

V 15. in 16. stoletju sta fevdalna in cerkvena književnost potisnjeni na obrobje.

Preporod se zgodi tudi v Cerkvi – preporod v ideologiji tedanje Z cerkve kot institucije, v JV prostoru ni bilo potrebe po tem, saj ta cerkev ni poznala takšnega nasilja.

Srednjeveška miselnost se je omilila: človek ni več le prah, ki se v prah povrne, pač pa lahko v svojem zemeljskem življenju tudi marsikaj doseže. Ideali in vplivi ponovno prihajajo z JV. Tekstom verskega značaja so se pridružili umetniški in znanstveni teksti, z razvojem fevdalizma dobivajo literarna prizadevanja čedalje izrazitejši pokrajinski značaj, s krepitvijo meščanskega razreda si v literaturi pridobi mesto ljudski jezik, latinščina in stcsl pa sta omejeni na tekste z bogoslužno vsebino.

V literarnem ustvarjanju so v glavnem sodelovale hrvaške pokrajine, med Srbi pa je zaradi turške okupacije skoraj prenehalo.

### *Dubrovnška republika*

Moč republike je temeljila predvsem na ladjevju. Upirali so se monarhiji, zato je bila njihova ureditev demokratična. Vse odločitve senata so bile zapisane in shranjene. Umetnost je v koraku z najmodernejšimi tokovi v renesančni v Italiji. V književnosti je dubrovniška republika razvila posvetno liriko, epiko in dramatiko. Dubrovnik (in Benetke) je ločil cerkev od države. Nadarjene učence so štipendirali, saj je bil kult znanja zelo prisoten, lastna ustvarjalnost pa visoko cenjena. Leta 1507 je nek fant iz Dubrovnika v zvezek zapisal tisoč pesmi (na te zapise do naleteli, ko so pripravljali za izdajo ep o Osmanu ob otvoritvi Hrvaške Matice 1846). Zvezek je prišel v roke hrvaškemu Ilircem, ki so iz oblike verzifikacije sklepali na stoletno tradicijo pisane besede v tem okolju. Pesniki so uporabljali številne oblike in motive in pisali o umetnosti in znanosti. V spisih je zaslediti dvojino in besede, ki še danes pomenijo isto v slovenščini (npr. izraz *deklica*). Bogata, izvorna, posvetna književnost v materinščini s številnimi motivi in figurami v širokem žanrskem razponu. Pripadnice ženskega spola so samoumevno enakovredne – v dubrovniški književnosti niso častili le ženske lepote, pač pa tudi razumnost in dobroto.

V Dubrovniku so v 16. st. nastale skorja vse književne vrste, ki so značilne za evropsko renesanso: ljubezenska lirika, pripovedna poezija, zlasti pa renesančna pastirska drama (v Italiji se iz nje razvije opera) in komedija. Obe dramski vrsti je do evropske višine dognal MARIN DRŽIĆ (1508–1567)

Po poklicu je bil duhovnik in je brez srednjeveške mrkosti, z renesančno vedrostjo opazoval življenje okrog sebe in duhovito kritiziral dubrovniško družbo svojega časa, lakomnost, skopuštvost starih in zapravljenost mladine, nezvestoba žena ipd. Njegova dela so bila cenjena, značilen zanje je renesančni vitalizem in nasprotja med pastoralnimi ali mitološkimi motivi in rustikalnimi, višjimi in nižjimi stili. Večina njegovih del se ni ohranila, nekatera pa so ohranjena v nepopolni obliki. Iz situacijske komedije je ustvaril komedijo značaja. Edina Držićeva tragedija je *Hekuba*, njegovo zadnje delo. Njegovi najbolj znani komediji sta *Dundo Maroje* in *Skopuh*. *Dundo Maroje* je tip komedije, ki se naslanja na komične spletke, pomote, zmešnjave in podobne položaje pa tudi na smešnost posameznih položajev. V jedru je torej vesela komičnost brez pravih satiričnih namenov; družbe in nravi ne kritizira izrecno.

MARKO MARULIĆ (1450–1524), splitski plemič, hrvaški književnik in krščanski humanist, oče hrvaške književnosti. Ukvarjal se je z odvetniškim poklicem in je osrednja osebnost splitskega humanističnega kroga. Pisal je poezijo in prozo v hrvaščini in latinščini. V delih se čuti vpliv Biblije in hagiografije, antičnih klasikov in cerkvenih očetov, sodobnih razmer in krščanskih moralnih načel. Slavo je dosegel duhovnimi in moralističnimi spisi v latinščini, ki so bili v 16. in 17. st. med najbolj brani deli. Njegov ep *Judita*, napisan v hrvaščini v čakavskem narečju po starozaveznem motivu je prva hrvaška knjiga s posvetno vsebino, natisnjena v Benetkah 1521. Delo ima domoljubno, protiturško idejo. Ep je posvečen vdovi

Juditi, ki je rešila mesto Martulj tako, da je lepo oblečena obiskala sovražnikov tabor, zapeljala in nato umorila vojskovodjo, prinesla njegovo glavo in razdrla obleganje. Njegovo drugo pomembno delo ima naslov *Suzana* – ponovno biblijski motiv v hrvaškem jeziku, o babilonski Judinji, ki je krivično obtožena prešuštva.

PETAR ZORANIĆ (1508 – 1543/1569?) avtor prvega hrvaškega romana *Planine*, ki je edino njegovo ohranjeno delo. Roman je bil napisan 1536 in objavljen 1569. V hrvaški literarni vedi velja za pastoralni roman. Izmenjujejo se prozni in verzni deli v 24 poglavjih. Dogajanje se alegorično veže na potovanje po severni Dalmaciji z namenom najti zdravilo proti ljubezenskim bolečinam. Vsebuje arkadijsko idilo narave. Prav tako se dotakne problematike hrvaškega jezika, češ da je lep, pa se ga Hrvati vseeno sramujejo.

IVAN GUNDULIĆ (1589–1638) velja za pesnika svobode in začetnika jugoslovanske ideje. V pastirski drami *Dubravka* slavi svobodo ter vzorno ureditev rodnega mesta in primerja Dubrovnik z dalmatinskimi kraji pod beneško oblastjo, kjer tuja sila vse uničuje. Zgodba: Dogaja se v Dubravi na praznovanju sv. Vlaha, ko najlepšo pastirico – Dubravko poročijo z najlepšim pastirjem – Miljenkom. Grdan, star, grd, vendar bogat pastir hoče Dubravko za ženo in to doseže s podkupovanjem. Vendar do te poroke ne pride in Dubravka se na koncu poroči z Miljenkom. Dubravka v drami simbolizira dubrovniško svobodo in oblast, Miljenko dubrovniško plemstvo, Grdan pa sloj dubrovniškega prebivalstva, ki si želi pridobiti oblast s poroko z dubrovniškimi plemkinjami. Gundulić je dogajanje postavil v čudovito gozdno idilo. V drami avtor povzdiguje svobodo kot opozorilo tistim, ki bi hoteli zamenjati oblast. Himna svobodi: "O lijepa, o draga, o slatka slobodo,  
dar u kom sva blaga višnji nam bog je do,  
uzročē istini od naše sve slave,  
uresu jedini od ove Dubrave,  
sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi  
ne mogu biti plata tvoj čistoj lipoti."

Na domoljubnem čustvu temelji tudi baročni ep *Osman*. Sestavljen je iz 20 pesmi (poglavij), 14. in 15. pesem v rokopisu manjkata, ker ju je cenzura zaradi protiturške nastrojenosti odstranila (dopolnil ga je I. Mažuranić). Navdih je bila zmaga Poljakov nad Turki in vstaja janičarjev proti mladoletnemu sultanu Osmanu. Ep govori o turškem sultanu, njegovem nasilnem vzponu, njegovem porazu s poljsko vojsko pri Hoćimu in odvzemom oblasti naslednje leto.

HANIBAL LUCIĆ (1485–1553): *Jur nijedna na svit vila* → občudovanje ženske lepote, ljubezenska pesem (Vraz je to pesem označil kot najlepšo v starejši hrvaški knjiž.). Je avtor prve posvetne drame (prve s hrvaško motiviko): *Robinja*, ko govori o hrvaški princesi, ki jo ugrabijo gusarji, Derenčin jim sledi, saj jo hoče rešiti. Gusarji jo hočejo prodati, zato se Derenčin preobleče in jo hoče kupiti; njegov tekmeč je bogat Arabec, ki po pogovoru z njim odstopi. Derenčin jo odkupi in se z njo poroči.

PETAR HEKTOROVIĆ (1487–1552) plemič s Hvara, ki je imel razumevanje do preprostih ljudi. Napisal je *Ribanje i ribarsko prigovaranje* (1568), ki je opis tridnevnega izleta po morju z dvema preprostima ribičema – potopis, refleksivnodidaktična pesnitev, v katero je vključil tudi dve lirski in dve pripovedni ljudski pesmi iz ust obeh ribičev (tudi notni zapis).

Reformacija se je na Hrvaškem dotaknila samo Istre kot del slovenske reformacije. Ko je protireformacijsko nasilje zatrlo protestantizem na Slovenskem, je prenehala tudi protestantska literatura v Istri.